

i o n r o ș i o r u

vilanele și pantumuri

p o e z i e

CORECTBooks

VILANELE ȘI PANTUMURI

Antologie propusă și tradusă de

ION ROȘIORU

Editura Virtual

2011

ISBN(e): 978-606-599-875-9

Avertisment

Acest volum digital este prevăzut cu sisteme de siguranță anti-piratare. Multiplicarea textului sub orice formă este sancționată conform legilor penale în vigoare.

Cuprins

I. VILANELA - REGINĂ A POEZIEI CU FORMĂ FIXĂ.....	1
VILANELE FRANCEZE	4
<i>MELLIN DE SAINT-GELAIS</i>	4
CÂNTEC	4
CÂNTEC	5
<i>JOACHIM DU BELLAY</i>	6
VILANELĂ	6
<i>JACQUES GRÉVIN</i>	8
VILANESCĂ	8
<i>PHILIPPE DESPORTES</i>	9
VILANELĂ	9
<i>HONORÉ D'URFÉ</i>	11
VILANELĂ DESPRE AMIDOR	
REPROȘÂND O FRIVOLITATE	11
<i>CHARLES TESSIER</i>	12
VILANELĂ	12
<i>EVA DELL-ACQUA</i>	13
VĂD RÂNDUNELELE ZBURÂND	13
<i>THÉOPHILE GAUTIER</i>	14
VILANELĂ	14
PE LAGUNE	15
<i>JEAN PASSERAT</i>	16
UNDE-I TURTUREAUA MEA?	16
<i>THÉODORE DE BANVILLE</i>	17
VILANELA LUI BULOZ.....	17
VILANELA TOCITORILOR DE HUSE	19
<i>JOSEPH BOULMIER</i>	21
PENTRU-A FACE-O VILANELĂ	21
<i>PHILOXÈNE BOYER</i>	22
MARCHIZA AURORA.....	22
<i>CHARLES-MARIE LECONTE DE LISLE</i>	23
O NOAPTE NEAGRĂ.....	23
ÎN CALM ETER	24

<i>JULES VERNE</i>	25
ÎNTR-O DULCE AȘTEPTARE	25
<i>EMMANUEL CHABRIER</i>	26
VILANELA PUIILOR DE RAȚĂ	26
<i>MAURICE ROLLINAT</i>	28
VILANELA DIAVOLULUI	28
DOMNIȘOARA SCHELEȚICA.....	31
BĂUTOAREA DE ABSINT	33
VILANELĂ DE SEARĂ	35
VILANELA VIERMELUI DE PĂMÂNT	38
PLOAIA PĂTRUNDE-N ORICE ASCUNZIȘ	40
VILANELA BUNULUI RÂU	42
PIAN	44
ȚÂNCUL.....	45
VILANELE ENGLEZE	47
<i>AUSTIN DOBSON</i>	47
VILANELĂ	47
<i>EDMUND WILLIAM GOSSE</i>	48
VILANELĂ	48
VILANELĂ	49
<i>OSCAR WILDE</i>	50
THEOCRIT	50
<i>ERNEST CHRISTPPHER DOWSON</i>	51
VILANELA ACHERONULUI.....	51
VILANELA COMORILOR DOAMNEI MELE.....	52
<i>EDWIN ARLINGTON ROBINSON</i>	53
COPILUL NOPTII	53
CASA DIN DEAL.....	54
<i>JAMES JOYCE</i>	55
VILANELĂ	55
VILANELE ROMÂNEȘTI.....	56
<i>ION ROȘIORU</i>	56
VILANELĂ	56

II. ORIGINEA ȘI EVOLUȚIA PANTUMULUI	57
PANTUNURI MALAEZE	67
PANTUNURI ÎN LANȚ	79
MIC POT-POURRI DE HAIN-TENY-URI MALGAȘE.....	81
PANTUNURI CHINEZEȘTI	86
<i>LI-TAI-PE</i>	86
I.....	86
II	86
III.....	86
PANTUMURI FRANCEZE	87
<i>VICTOR HUGO</i>	87
PANTUM MALAEZ	87
<i>THÉOPHILE GAUTIER</i>	88
PANTUM	88
<i>LECONTE DE LISLE</i>	89
PANTUMURI MALAEZE	89
<i>CHARLES BAUDELAIRE</i>	95
ARMONIE DE SEARĂ.....	95
<i>THÉODORE DE BANVILLE</i>	96
CHITARISTUL.....	96
PANTUM DE TOAMNĂ	98
CÂNTEC DE LEAGĂN	100
<i>JOSEPH ALEXANNDRE ALBERT GLATIGNY</i>	102
PANTUM	102
<i>PAUL VERLAINE</i>	103
PANTUM NEGLIJAT.....	103
<i>EUGÈNE VERMERSCH</i>	104
PANTUM GLORIOS	104
<i>LOUISA PÈNE-SIEFERT</i>	107
PANTUM	107
<i>RAOUL PONCHON</i>	110
PANTUM	110
<i>EDMOND HARAUCOURT</i>	113
PANTUM	113

<i>ANNA-ELISABETH DE NOAILLES</i>	114
DIN DOUĂ VERSURI	114
<i>JULES LAFORGUE</i>	116
BOCET PENTRU BUNA DEFUNCTĂ	116
<i>LOUIS LE CARDONNEL</i>	117
PANTUM	117
<i>EDOUARD DUBUS</i>	118
PANTUMUL FOCULUI	118
PANTUM	119
<i>ERIK SATIE</i>	120
PANTUM	120
PANTUMURI ENGLEZE	121
<i>OSCAR HAMMERSTEIN</i>	121
ENORM ÎN PREAJMA-I TOTUL O SĂ-MI PLACĂ	121
PANTUMURI GERMANE	123
<i>HUGO VON HOFMANSTHAL</i>	123
INSULA TĂCERII.....	123
PANTUMURI MAGHIARE	124
<i>ARÁNY JÁNOS</i>	124
VITEAZUL BOR.....	124
PANTUMURI PORTUGHEZE	127
<i>OLAVO BILAC</i>	127
PANTUM	127
PANTUMURI ROMÂNEȘTI	130
<i>ION ROȘIORU</i>	130
I.....	130
II	131
III.....	132
IV.....	133
V	134
VI.....	135
VII.....	136
VIII.....	137
IX.....	138

X.....	139
XI.....	141
PANTUMURI RUSEȘTI.....	143
<i>NICOLAI STEPANOVICI GUMILIEV.....</i>	<i>143</i>
PANTUM.....	143
PANTUMURI SPANIOLE	145
<i>MANUEL GONZALES PRADA.....</i>	<i>145</i>
PANTUM.....	145
PANTOUMS ROUMAINS EN PERSPECTIVE UNIVERSELLE	146
<i>CINCINAT PAVELESCU</i>	<i>146</i>
PANTOUM	146
PANTUM.....	148
SÉRÉNADE	150
SERENADĂ	151
PANTOUM.....	152
PANTUM.....	153
<i>ION ROȘIORU</i>	<i>154</i>
PANTOUM.....	154
PANTOUM	155
PANTOUM	156
PANTOUM.....	157

I. VILANELA - REGINĂ A POEZIEI CU FORMĂ FIXĂ

La origine, vilanela este un soi de poezie pastorală ale cărei cuplete sfârșesc prin același refren. Inițial a fost un dans rustic acompaniat de cântec. S-a mai numit, în franceză, și *passacaille*.

Originea ei este, incontestabil, italiană, cuvântul *villanella* derivând din latinescul *villanus* (țăran). Din anul 1503 și pe tot parcursul secolului al XVI-lea, la Neapole se multiplică elegiile (*complaintes*) care au ca subiect finele vârstei de aur a artei și culturii. Miticul Velardiniello, poet și cântăreț popular, simbolizează vârsta pierdută și devine, în imaginarul colectiv al epocii, creatorul vilanelei, „*villanella alla napolitano*” fiind genul muzical cel mai emblematic al muzicii napolitane din veacul al XVI-lea. Vilanela a fost mai bine de o sută de ani și chiar și-n prima parte a secolului al XVII-lea genul de muzică vocală profană cel mai răspândit în Italia, alături de madrigal. Aparținând celor mai elevate pături sociale ale epocii, ea face parte din competițiile și jocurile academice, contrar ideii, foarte răspândite, care îi atribuie o origine populară. Vilanela conținea, totuși, o foarte puternică încărcătură subversivă care n-a trecut neobservată ochilor guvernului Vice-regelui. După revolta din 1547, când numeroși creatori și cântăreți de vilanele din suita prințului Ferrante Sanseverino au fost exilați de vice-regele Pedro de Toledo, aceștia au dus cu ei în toată Europa repertoriul lor de cântece în limba de baștină, îndeosebi vilanelele.

Joc academic, parodiere a vieții țăranilor și a superstițiilor lor, a aluziilor erotice, vilanelele exprimă bucuria de a trăi și își păstrează prospețimea întreagă peste veacuri, ajungând până în zilele noastre. Au cunoscut de la bun început o enormă difuzare, fiind, deopotrivă, cântece ale exilului, ale tristeții și ale nostalgiei. De pildă, *La Complainte du Prince et de la Princesse de Salerno* (*Lamento del Principe e della Principessa di Salerno*) a fost un adevărat best-seller al sfârșitului veacului al XVI-lea.

Vilanela, „l'ultima e piu grande e piu fortunata forma di canzone popolare”, se cânta inițial de trei persoane, apoi de una singură acompaniată de două instrumente. Plecând de la folclor, vilanela a inspirat poeți și din alte orașe italiene: Firenze (Pulci, Poliziano, Lorenzo De' Medici), din Veneția, dar numele ei rămâne indisolubil legat de Neapole și se asociază unei mișcări „dal basso all' alto”, adică de la popor către nobilime și burghezie, dar și cu returul de rigoare, evident decadent.

În Franța, vilanela a fost în vogă prin poeți ca Honoré d'Urfé, Jean Passerat, Joachim du Bellay, Philippe Desportes, Mellin de Saint-Gelais, Etienne Jodelle și alții care au excelat prin cultivarea acestei forme de poezie spre a exprima reverii erotice sau alte frivolități grațioase. Ca și în cazul sonetului care a cunoscut două tipuri/tipare (neolatin și nordic), vilanela se bucură și ea de două modele structurale: cântecul de dragoste cu strofe de opt versuri, având un refren de un vers sau două din primul cuplet, și vilanela consacrată astăzi, întocmită din cinci terțete și un catren, vehiculată exclusiv pe două rime, cu repetări de versuri care o înrudesc cu rondelul, virelaiul, balada, trioletul,

cadrilul sau pantumul. Forma strictă, descrisă, într-o artă poetică a speciei, de Joseph Boulmier în 1878 (o poezie despre o constrângere nu-i altceva decât descrierea acelei constrângeri, conform principiului formulat de Jacques Roubaud), este o invenție a secolului al XVIII-lea și ea nu urcă până în Evul mediu așa cum susțin unii teoreticieni și poeți. După Julie Kane, „la villanelle était une ruse fabriquée par un prêtre du XVIII-e siècle et rendu populaire par un satiriste du XIX-e siècle, à partir de l'exemple d'un seul spécimen préexistant”. După Boulmier, forma fixă aci în discuție este creația lui Berhelin, în reeditarea din 1751 a dicționarului de rime al lui Richelet. Modelul lui Jean Passerat, *La tourterelle envolée*, n-are nimic în comun cu cele 18 vilanele (villanesques) din secolul al XVI-lea. În pofida regulilor rigidificate, poeții și-au permis nu o dată variația numerică a terțetelor, omiterea uneori a catrenului final și chiar crearea de hibridi onomastici savuroși precum celebra *Villonelle* (de la Villon și villanelle) a lui Max Jacob. Vilanela a generat, de altfel, o întreagă altă serie de specii înrudite și care-i rămân satelite: terzanela (inventată de Lewis Turco, în 1965 prin încrucișarea dintre dantesca *terza rima* și vilanelă și care s-a dovedit foarte prolifică), paradela (specie propusă și ilustrată prin *Paradelle for Susan*, în 1997, de Billy Collins), hybridanela, ghazanela etc.

Théodore de Banville a scris două vilanele (parodii după Passerat), una în 1845 și alta în 1858, cu șapte și, respectiv, cu unsprezece terțete. Tot el a introdus vilanela în tratatul său de versificație, din 1872. A comis, însă, imprudența să creadă că reluse un model de vilanelă existent ca atare pe scară largă în Evul Mediu și nu că era o formă ritmică și strofică în stare de hapax. Cunoscutul teoretician și poet parnasian avea doar vorbe de laudă despre vilanela de curând descoperită: „Rien, dit-il, n'est plus chatoyant que ce petit poème. On dirait une tresse formée de fils d'argent et d'or, que traverse un troisième fil couleur de rose”. Importantul poet parnasian a comparat vilanela cu o panglică de argint și de aur traversată de un fir roz. Banville i-a influențat pe francezii Philoxène Boyer, Maurice Rollinat, Leconte de Lisle, ca și pe englezii Edmund Gosse sau Austin Dobson.

Nu există din acea perioadă prea multe exemple de autori francezi de vilanele. Abia în zilele noastre specia cunoaște o adevărată resurrecție. Este, de bună seamă, o replică dată vilanelei engleze și americane care s-a dovedit mult mai prolifică și înflorirea ei este departe de a se fi încheiat. Modelul vilanelei engleze este, incontestabil, tot piesa lui Jean Passerat, apărută în *Recueil des oeuvres poétiques de Jan Passerat* (1606). Acest prototip francez a fost tradus de diverși autori atât de peste Canalul Mânecii, cât și de peste Ocean: Georges Wybdam (1906), Wilfrid Charles Thorley (1920), William Frederic Giese (1946), John Payne (1948), Elisabeth Gerteiny (1973), Phillip K. Jason (1980), Anne Waldman (1987), corespondențele propuse fiind una mai interesantă decât alta. Ilustrăm această afirmație cu versiunea Amandei French: ”I have lost my turtledove: / Isn't that her gentle coo? / I will go and fiind my love. //Here you mourn your nated love; / Oh, God - I am mourning too: / I have lost my tutledove. // If you trust your faithful dove, / trust my faith is just as true; / I will go and fiind my love. // Plaintively you speak your love: / All my speechi is turned into / „I have lost my

turtledove”// Such a beauty was my dove, / Other beauties will not do; / I will go and fiind my love. // Death, again entreated of, / Take one who is offered you: / I have lost my turtledove; / I will go and fiind my love”. Vilanela este onorată cu semnăturile lor de personalități literare prestigioase: Oscar Wilde, James Joyce, William Empson, W. H. Audin, Elisabeth Bishop, James Merril, Sylvia Plath, Marilyn Hacker și Dylan Thomas. Nici literatura germană n-a rămas insensibilă la farmecul acestei specii. În anul 2000, poetul german, născut pe meleagurile noastre transilvane, Oskar Pastior (1927-2006), își consolida celebritatea prin apariția volumului de poeme intitulat *Villanella und Pantum*. Acest volum s-a plasat în fruntea topului literar german din toamna anului 2000, iar autorul a fost răsplătit cu prestigiosul premiu *Peter Huchel*.

Primul volum din *Poésie de l'énergie spirituelle* al savantului indian poliglot Shuddananda Bharati (1897-1990) cuprinde, pe lângă triolete, ode sacre, balade, rondeluri și sonete, și numeroase vilanele redactate direct în limba franceză, gest salutat, printre alții, de Jean Herbet ori Romain Rolland.

Specia vilanelei se află în plină resurrecție și virtuozitatea ei artizanală nu exclude câtuși de puțin întâlnirea cu capodopera. Modernitatea își asumă fără complexe tradiția, festinul intertextual fiind unul efervescent și deloc lipsit de surprize. Această antologie se vrea un mic și modest florilegiu al speciei în discuție, traducerea unor astfel de poeme, de fapt tentativa de aclimatizare contagioasă pe teren literar românesc, dovedindu-se o provocare pe cât de dificilă de escaladat pe atât de irezistibilă. Traducătorul și antologatorul ține să mulțumească și pe această cale redactorilor șefi ai unor reviste care au aderat, publicând o parte din vilanele și pantumurile traduse, la proiectul de popularizare a acestor seducătoare specii de poezie cu formă fixă: Nicolae Motoc (*Tomis*), Marian Ruscu (*Axioma*), Ovidiu Dunăreanu (*Ex Ponto*), Costache Tudor (*Agora*), Nicolae Băciuț (*Vatra Veche*), Mircea Dinutz (*Pro Saeculum*), Cassian Maria Spiridon (*Poezia*), Marin Ifrim (*Opinia*) Lucian Mănăilescu (*Fereastra*), Ștefan Doru Dăncuș (*Singur*), Ion Beldeanu (*Bucovina literară*), Al. Florin Țene (*Agora literară*), Gheorghe Neagu (*Oglinda literară*) și alții. Convorbiri colegiale și consultative traducătorul a avut frecvent, la acest capitol și cu poeții francezi Dominique Delaunay, Jean-Claude Touzeil și Pascale Merriau. Nu trebuie uitați nici neobosiții navigatori pe Internet, foști și actuali elevi, respectiv colegi de catedră, care i-au semnalat traducătorului înrăit vilanele, terzanele și mai ales pantumuri în diverse limbi de largă circulație: franceză, engleză, spaniolă, portugheză, rusă și esperanto. Din vasta colecție de vilanele traduse și adaptate spiritului și metricii versificației limbii noastre ne-am oprit în antologia de față doar la cele ce prin trecerea timpului au căpătat aură și statut de opere clasice și care-și au locul lor bine determinat în textul lumii. Același principiu a fost respectat și în cazul pantumurilor antologat în cea de a doua parte a acestei cărți.

VILANELE FRANCEZE

MELLIN DE SAINT-GELAIS

(1487-1558)

Cântec

Ochii ce-n ei m-adăpostiră
Sunt atât de blânzi și de duiosi
Încât inima mea se mai miră
De cât au fost de languroși;
Ar da orice să-i știe bucuroși
Durerii acordându-i tănuire,
Ci câtă vreme ei sunt luminoși
Pălește orișice nenorocire.

O, timpul, ce pe toate le deșiră,
Mie îmi face anii viguroși
Și-nclin să cred că unii se feriră
Cât au putut să fie dureroși.
Adeseori din ochii lăcrimoși
A izbucnit și-o flacăre subțire,
Ci câtă vreme ei sunt luminoși
Pălește orișice nenorocire.

Doar iubirea-n taină mă aspiră
Chiar de sorții mi-s aventuroși
Moartea nicio teamă nu-mi inspiră,
Pe-alții-i socotesc periculoși.
Pot ochii răi să fie norocoși
Dacă valoarea e descumpănire,
Ci câtă vreme ei sunt luminoși
Pălește orișice nenorocire.

Cântec

Plăcute când vor bate
Văpăile de-amor
Domnițele-nfocate
Vor fi cu-amanții lor;
Nimenea să nu mai fie
Chinuit de gelozie!

Lui Dumnezeu îi place
Când cei ce se iubesc
Să guste sfânta pace
Se caută firesc;
Nimenea să nu mai fie
Chinuit de gelozie!

Să nu-și mai afle locul
Pe lume ura grea
Și tuturor norocul
În cale să le stea:
Nimenea să nu mai fie
Chinuit de gelozie!

Să-și aibă-orice iubire
Momentul fast precis,
Soroc de împlinire
În tainicul Paris;
Nimenea să nu mai fie
Chinuit de gelozie!

JOACHIM DU BELLAY

(1522-1560)

Vilanelă

În luna asta delicioasă
Când totul la amor incită
Și tuturora când le pasă
Și în blândețe se imită,
O-nciudare hămesită
Îmi iscă lacrimi amare,
Margareta mea iubită,
Ne-mplinire ce mă doare.

În privirea-ți grațioasă
Văd tandrețea-ntipărită,
Ochii să transapără-o lasă
De amor zaharisită
Cum năpârca-i ocrotită
De orice frumoasă floare.
Margareta mea iubită,
Ne-mplinire ce mă doare.

Bătrânețea ce m-apasă
De ființa mea profită;
Disperarea-i bucuroasă
Fiindcă o să mă trimită
În pădurea-i pustnicită
Să mă sting de supărare,
Margareta mea iubită,
Ne-mplinire ce mă doare.

Dacă-n codru, norocoasă,
Ești de Zei călăuzită,
Hruba mea sărăcăcioasă
De pustiu hălăduită
Poate că pentru-o clipită
Îți va zmulge-o-mbujorare,
Margareta mea iubită,
Ne-mplinire ce mă doare!

JACQUES GRÉVIN

(1538-1570)

Vilanescă

Destul am fost prilej de cleveteală
Tot investind iubire în sufletu-ți ingrât:
Din tinerețea mea destul te-ai înfruptat.

Nu am precupețit nimic din oboseală
Să-ți fiu pe plăc, însă m-am înșelat:
Din tinerețea mea destul te-ai înfruptat.

Din floare-ai rupt petală cu petală
Și-apoi de mine te-ai debarasat:
Din tinerețea mea destul te-ai înfruptat.

Nu mai există-o boabă de-ndoială
Că un amor prea crud m-a agresat:
Din tinerețea mea destul te-ai înfruptat!

PHILIPPE DESPORTES

(1545-1606)

Vilanelă

Cât ai rămas mai la distanță,
Rozica, văd că te-ai schimbat;
Știindu-ți vechea inconstanță,
Spre alt amor m-am îndreptat.
O frumusețe-așa ușoară
Noricând nu voi mai întâlni,
Dar, păstorița mea hoinară,
Cine-n curând se va căi?

În timp ce plânsul mă consumă
Plecat departe și mahnit,
Tu ce iubești doar din cutumă
Vei mângâia un alt iubit.
Noricând ușoara giruetă
În vânt nu s-o mai învărti,
Dar, păstorița mea cochetă,
Cine-n curând se va căi?

Noiane-ntregi de jurăminte
S-au spulberat când ai plecat.
Cum pot să iasă gânduri sfinte
Din mintea pusă pe trădat?
Fără regret m-ai tras pe sfoară
Că și la morți le-oi povesti,
Dar, păstorița mea sprintară,
Cine-n curând se va căi?

Cel care mă înlocuiește
Nu te-o iubi în veci ca mine.
Aleasa mea te depășește
Și-n toate-i doar cum se cuvine.
Păstrează-ți noua cucerire.
A mea statornică va fi,
Dar nu ai nicio presimțire
Cine-n curând se va căi?

HONORÉ D'URFÉ

(1567-1625)

Vilanelă despre Amidor reproșând o frivolitate

Cel ce-n sfârșit al ei va fi
E ultimul ce-o va sluji.
Totuși ți-a trecut prin minte
Că poți fi iubit la rândul
Tău și socotit cuminte
Căci în sfârșit al ei va fi
Cel ce la urmă-o va sluji.

Semănând cu girueta
Pe un vârf de turn înalt
Ea mereu spre celălalt
Va privi cu jind, cocheta.
Cel ce-n sfârșit al ei va fi
E ultimul ce-o va sluji.

Vânătorul nu mai prinde
Ceea ce e prins deja.
Instabila nu se vinde
Doar odată, nu-i așa?
Cel ce-n sfârșit al ei va fi
E ultimul ce-o va sluji.

Cum un cui pe altu-l scoate
Învinge ultimul amant
Care să-l gonească poate
Din viața ei pe inconstant.
Cel ce-n sfârșit al ei va fi
E ultimul ce-o va sluji.

CHARLES TESSIER

(1569-1616)

Vilanelă

Din naufragiu am scăpat,
Vai, ce nesăbuit amor.
Vrând să devin mai cumpătat,
Trecutu-l iau peste picior,
Dar făcă dragostea ce vrea
Să nu mai iasă-n calea mea.

Precum covorul zugrăvit
Cu zeci și sute de culori,
Țărmu-i cu totul smălțuit
De cele mai diverse flori,
Dar făcă dragostea ce-o vrea
Să nu mă iasă-n calea mea.

Un singur vânt nu s-a trezit
La acea dulce îmbarcare.
Zefirul numai ne-a-nsoțit
Cu grațioasa lui suflare.
Dar făcă dragostea ce-o vrea
Să nu mai iasă-n calea mea.

Vremea părea destul de bună
Și toate valurile-albastre
Când o năpraznică furtună
Se oferi privirii noastre,
Dar făcă dragostea ce-o vrea
Să nu mai iasă-n calea mea!